

Σκάκι και υπολογιστές

Ανδρέας Παπασαλούρος

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

22 Ιουνίου 2013

Περιεχόμενο παρουσίασης

- 1 Εισαγωγή
  - Αυτόματα
- 2 Το πρόβλημα του σκακιού
- 3 Πώς παίζει σκάκι ο υπολογιστής
  - Αρχή του παιχνιδιού
  - Μέσο παρτίδας
  - Φινάλε παρτίδας
- 4 Παράλληλες μηχανές και Deep Blue

Χαρακτηριστικά του σκακιού

Το σκάκι έχει σαφώς ορισμένους κανόνες

- για την τοποθέτηση των κομματιών,
- για την μετακίνησή τους,
- για την νίκη, την ισοπαλία ή την ήττα στο παιχνίδι.

Χαρακτηριστικά του σκακιού

Το σκάκι έχει σαφώς ορισμένους κανόνες

- για την τοποθέτηση των κομματιών,
- για την μετακίνησή τους,
- για την νίκη, την ισοπαλία ή την ήττα στο παιχνίδι.

Ήδη από τον 18ο αιώνα έγιναν προσπάθειες για την εκτέλεση του παιχνιδιού *αυτόματα* από κάποια μηχανή.

Αυτόματα

- Οι πρώτες μηχανές που κατασκευάστηκαν με σκοπό να μιμηθούν τη συμπεριφορά ζωντανών οργανισμών (ανθρώπων ή ζώων) ανάγονται στον 18ο αιώνα (1700 - 1800μ.Χ.)
- Οι μηχανές αυτές ονομάζονται *αυτόματα*.

Δυνατότητες αυτομάτων

Τα αυτόματα που όντως κατασκευάστηκαν μπορούσαν

Δυνατότητες αυτομάτων

Τα αυτόματα που όντως κατασκευάστηκαν μπορούσαν

- να γράφουν

Δυνατότητες αυτομάτων

Τα αυτόματα που όντως κατασκευάστηκαν μπορούσαν

- να γράφουν
- να ζωγραφίζουν

Δυνατότητες αυτομάτων

Τα αυτόματα που όντως κατασκευάστηκαν μπορούσαν

- να γράφουν
- να ζωγραφίζουν
- να παίζουν μουσική

Δυνατότητες αυτομάτων

Τα αυτόματα που όντως κατασκευάστηκαν μπορούσαν

- να γράφουν
- να ζωγραφίζουν
- να παίζουν μουσική
- να μιμούνται ζώα και πουλιά

Αυτόματα

- Τα αυτόματα ήταν στην πραγματικότητα **ωρολογιακοί μηχανισμοί** που εκτελούσαν **συγκεκριμένες προγραμματισμένες λειτουργίες**.
- Η λειτουργία τους μοιάζει περισσότερο με αυτή ενός **πλυντηρίου** παρά με αυτή ενός υπολογιστή.
- Αποτελούν πρόγονο των σύγχρονων **ρομπότ**.
- Αποτέλεσαν τη βάση για την αυτοματοποίηση της παραγωγής κατά τη βιομηχανική επανάσταση
- Η (μαθηματική) θεωρία του υπολογισμού βασίζεται στη λεγόμενη **θεωρία αυτομάτων**, όνομα που δείχνει τη σχέση των παλαιών μηχανών με τους σύγχρονους υπολογιστές

Αυτόματα και σκάκι

- Η πρώτη μηχανή που σχεδιάστηκε με σκοπό να παίξει σκάκι ήταν ένα αυτόματα με το όνομα **Ο Τούρκος**.
- Ήταν σε θέση να παίξει με ανθρώπους αντιπάλους και να νικάει
- Την περίοδο 1770-1850 περιόδευσε με επιτυχία στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ
- ... βασιζόταν σε μια **απάτη**, καθώς η λειτουργία του αυτόματου βασιζόταν σε έναν άνθρωπο κρυμμένο στο εσωτερικό της μηχανής.

Βασικές τεχνικές

- Η περίπτωση του **Τούρκου** έδειξε ότι το πρόβλημα του σκακιού είναι πολύ πολύπλοκο για να αντιμετωπιστεί από μια μηχανή η οποία εκτελεί μια σειρά από προκαθορισμένα βήματα και αποτελείται από μερικά μηχανικά εξαρτήματα
- Στη δεκαετία του 1940 έγιναν οι πρώτες προσπάθειες για την επίλυση του προβλήματος του σκακιού από υπολογιστές με χαρακτηριστικά κοντά σε αυτά των σημερινών.
- Γρήγορη εκτέλεση αριθμητικών πράξεων
- Επαναληπτική εκτέλεση πράξεων
- Εκτέλεση πράξεων σύμφωνα με **κανόνες** ή **συνθήκες**

Το πρόβλημα του σκακιού

Τι πρέπει να κάνει ένας υπολογιστής ώστε να κερδίζει στο σκάκι;

Το πρόβλημα του σκακιού

Τι πρέπει να κάνει ένας υπολογιστής ώστε να κερδίζει στο σκάκι;
Πρέπει να συμπεριφέρεται όπως ένας έμπειρος παίχτης, δηλαδή:

Το πρόβλημα του σκακιού

Τι πρέπει να κάνει ένας υπολογιστής ώστε να κερδίζει στο σκάκι;
Πρέπει να συμπεριφέρεται όπως ένας έμπειρος παίχτης, δηλαδή:

- Να γνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού

Το πρόβλημα του σκακιού

Τι πρέπει να κάνει ένας υπολογιστής ώστε να κερδίζει στο σκάκι;
Πρέπει να συμπεριφέρεται όπως ένας έμπειρος παίχτης, δηλαδή:

- Να γνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού
- Να αναγνωρίζει τις θέσεις των κομματιών στη σκακιέρα.

Το πρόβλημα του σκακιού

Τι πρέπει να κάνει ένας υπολογιστής ώστε να κερδίζει στο σκάκι;
Πρέπει να συμπεριφέρεται όπως ένας έμπειρος παίχτης, δηλαδή:

- Να γνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού
- Να αναγνωρίζει τις θέσεις των κομματιών στη σκακιέρα.
- Να μπορεί να βρει όλες τις επιτρεπόμενες κινήσεις σε μια θέση.

Το πρόβλημα του σκακιού

Τι πρέπει να κάνει ένας υπολογιστής ώστε να κερδίζει στο σκάκι; Πρέπει να συμπεριφέρεται όπως ένας έμπειρος παίχτης, δηλαδή:

- Να γνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού
- Να αναγνωρίζει τις θέσεις των κομματιών στη σκακιέρα.
- Να μπορεί να βρει όλες τις επιτρεπόμενες κινήσεις σε μια θέση.
- Να επιλέγει (όταν πρόκειται να παίξει) **την καλύτερη δυνατή κίνηση, για οποιαδήποτε κίνηση του αντιπάλου.**

Το πρόβλημα της επίλυσης του σκακιού από τον υπολογιστή

Για τον σύγχρονο υπολογιστή είναι εύκολο

- να γνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού
- να αναγνωρίζει τις θέσεις των κομματιών στη σκακιέρα.
- να βρίσκει όλες τις επιτρεπόμενες κινήσεις σε μια θέση.

Το πρόβλημα της επίλυσης του σκακιού από τον υπολογιστή

Για τον σύγχρονο υπολογιστή είναι εύκολο

- να γνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού
- να αναγνωρίζει τις θέσεις των κομματιών στη σκακιέρα.
- να βρίσκει όλες τις επιτρεπόμενες κινήσεις σε μια θέση.

Όπως όμως και για οποιονδήποτε παίχτη, είναι **δύσκολο** να επιλέγει την καλύτερη δυνατή κίνηση, για οποιαδήποτε κίνηση του αντιπάλου.

Το πρόβλημα της λύσης του σκακιού

Το πρόβλημα της λύσης του σκακιού

- Στην πραγματικότητα, ακόμη και αν ο υπολογιστής κάνει πάντα την καλύτερη κίνηση, **παίζοντας απέναντι σε έναν επίσης τέλειο αντίπαλο**, δεν είναι σίγουρο ότι πάντα θα **κερδίζει** 😞.

Το πρόβλημα της λύσης του σκακιού

- Στην πραγματικότητα, ακόμη και αν ο υπολογιστής κάνει πάντα την καλύτερη κίνηση, **παίζοντας απέναντι σε έναν επίσης τέλειο αντίπαλο**, δεν είναι σίγουρο ότι πάντα θα **κερδίζει** 😞.
- Είναι όμως σίγουρο ότι εξασφαλίζει τουλάχιστον την ισοπαλία 😊.

Παράδειγμα παιχνιδιού: Η τρίλιζα

		O
O	X	
O	X	

Αν οι δύο παίκτες παίξουν τέλεια, το παιχνίδι τελειώνει **πάντα** με ισοπαλία.

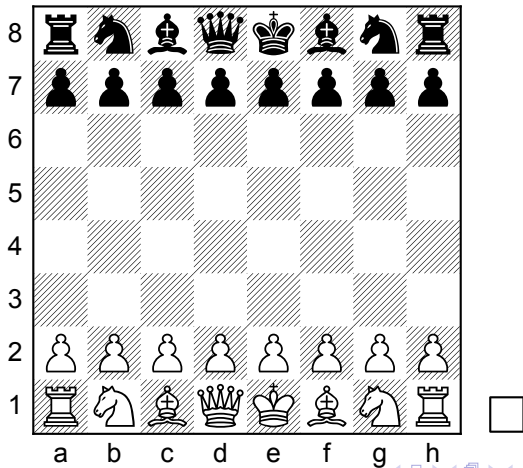
Το πρόβλημα της επίλυσης του σκακιού από τον υπολογιστή

Ένας **αρκετά** γρήγορος υπολογιστής θα μπορούσε να παίξει το παιχνίδι ως εξής

- Στην αρχή του παιχνιδιού, πριν κάνει την πρώτη κίνηση
  - Εξετάζει όλες **όλες** τις κινήσεις από την αρχική θέση μέχρι να φτάσει σε μια νικηφόρα θέση, ακόμη και αν ο αντίπαλος κάνει κάθε φορά την **καλύτερη δυνατή** (για τον ίδιο) κίνηση.
  - Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε βήμα αναλύει τις κινήσεις του, **αλλά και τις κινήσεις του αντιπάλου**.
  - Αφού έχει αναλύσει όλες τις κινήσεις, επιλέγει κάθε φορά την κίνηση που θα τον οδηγήσει στη νίκη.

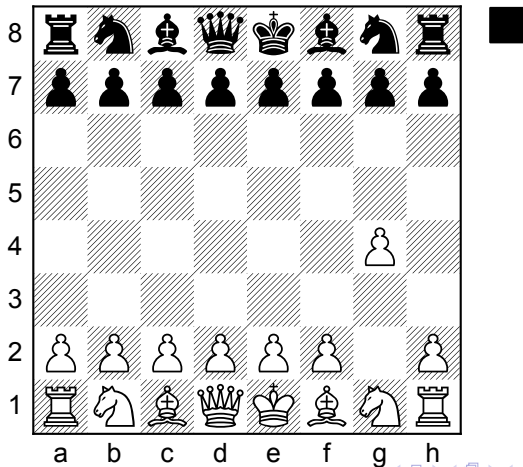
Παράδειγμα αρχής παρτίδας

Αρχή παρτίδας

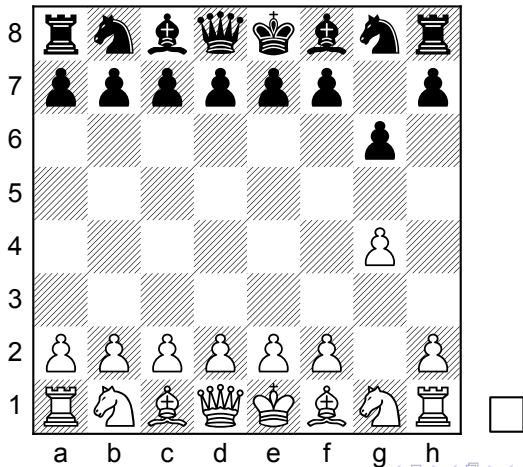
Παράδειγμα αρχής παρτίδας

Πρώτη κίνηση λευκών 1 g4

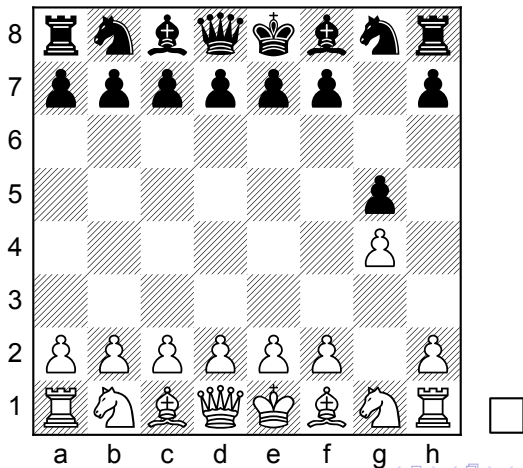
Παράδειγμα αρχής παρτίδας

Πρώτη κίνηση μαύρων 1 g4 g6

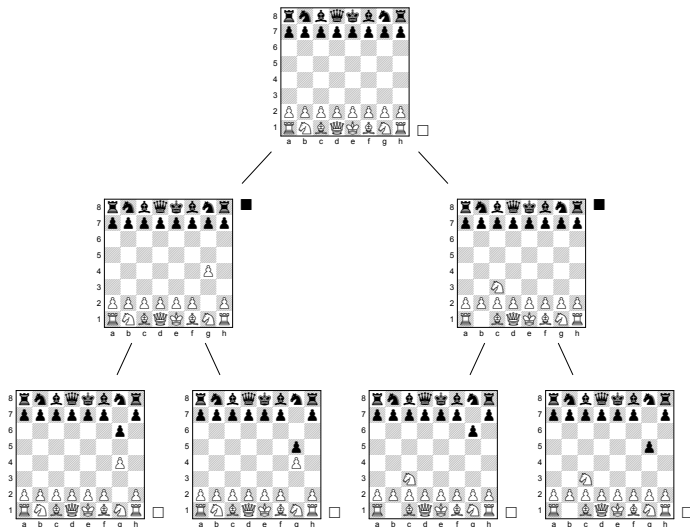

Παράδειγμα αρχής παρτίδας

Μια άλλη πρώτη κίνηση για τα μαύρα **1 g4 g5**

Τμήμα δένδρου αρχικών κινήσεων

Μέγεθος του παραπάνω δένδρου

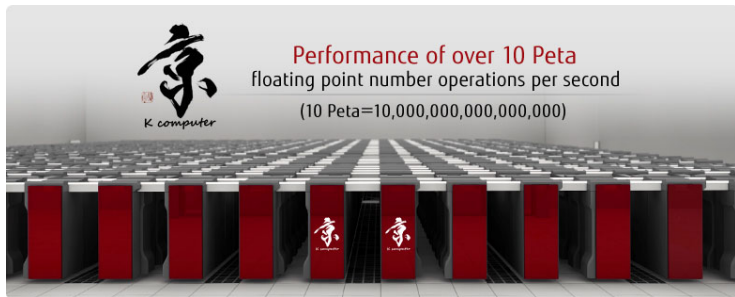
- Ο παίχτης μπορεί να κάνει την πρώτη κίνηση με 20 τρόπους
  - Μπορεί να μετακινήσει τα 8 πιόνια με 2 τρόπους το καθένα
  - Μπορεί να μετακινήσει τα 2 άλογα με 2 τρόπους το καθένα
- Η πρώτη κίνηση και από τους δύο παίχτες μπορεί να γίνει με ...
 $20 \times 20 = 400$ τρόπους
- Οι πρώτες 4 κινήσεις μπορούν να γίνουν με παραπάνω από
...288.000.000.000 τρόπους

Μέγεθος του παραπάνω δένδρου

- Το μέγεθος του παραπάνω δένδρου για ένα πλήρες παιχνίδι είναι μεγαλύτερο από

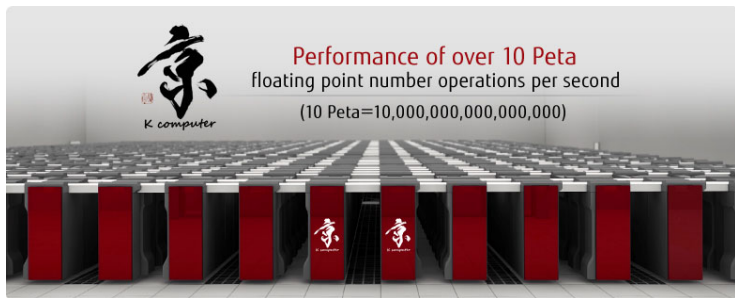

Οι συγχρονοι υπολογιστές εκτελούν πράξεις με πολύ μεγάλη ταχύτητα.

Οι συγχρονοι υπολογιστές εκτελούν πράξεις με πολύ μεγάλη ταχύτητα. Ο υπολογιστής K της Fujitsu, πιο γρήγορος υπολογιστής στον κόσμο για το 2012, εκτελεί ...

Οι συγχρονοι υπολογιστές εκτελούν πράξεις με πολύ μεγάλη ταχύτητα. Ο υπολογιστής K της Fujitsu, πιο γρήγορος υπολογιστής στον κόσμο για το 2012, εκτελεί ...10 τρισεκατομμύρια πράξεις το δευτερόλεπτο.

Οι συγχρονοι υπολογιστές εκτελούν πράξεις με πολύ μεγάλη ταχύτητα. Ο υπολογιστής K της Fujitsu, πιο γρήγορος υπολογιστής στον κόσμο για το 2012, εκτελεί ... 10 τρισεκατομμύρια πράξεις το δευτερόλεπτο. Όμως ακόμη και με αυτή την ταχύτητα, ο χρόνος επεξεργασίας όλων των κινήσεων ξεπερνά ... την ηλικία του σύμπαντος.

Άρα ο υπολογιστής αν θέλει να κερδίζει, πρέπει να παίξει διαφορετικά.

Βιβλίο ανοιγμάτων

Unknown εναντίων GNU Chess 5.08 [Untimed] - PyChess

Παιχνίδι Ενέργειες Προβολή Settings Βοήθεια

Andreas Papasalouros εναντίων Guest [5 min] Unknown εναντίων GNU Chess 5.08 [Untimed]

Annotation | Ιστορικό Κινήσεων | Σκορ

Wins: **42.3%**
 Draws: **53.5%**
 Loses: **4.2%**

Opening Book | ...nts | Chat

Ba4	71	
Bxc6	3	

Loaded game: /home/andpapas/Download/3.1+/mychess/fisher.pgn

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα ανοίγματα στο βιβλίο

Andreas Papasalouros εναντίων GNU Chess 5.08 [5 min] - PyChess

Παιχνίδι Ενέργειες Προβολή Settings Βοήθεια

Andreas Papasalouros εναντίων GNU Chess 5.08 [5 min]

Λευκά: 4:27 Μαύρα: 4:59

Annotation | Ιστορικό Κινή | Σκορ

Opening Book | Comments | Chat

In this position, there is no book move.

Εκτίμηση θέσεων - σκορ θέσης

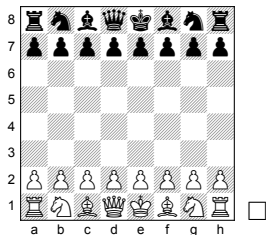
Κάθε σκακιστής αντιλαμβάνεται μια δεδομένη θέση σε μια παρτίδα ως καλή, λιγότερο καλή ή κακή. Αυτή η εκτίμηση βασίζεται σε διαφορετικά κριτήρια .

- Είδος των κομματιών στη σκακιέρα
- Κινητικότητα
- Έλεγχος της σκακιέρας
- Διάταξη των πιονιών
- Την απειλή κάποιων κομματιών
- Προαγωγή πιονιών
- Δυνατότητα ροκέ
- κ.λπ.

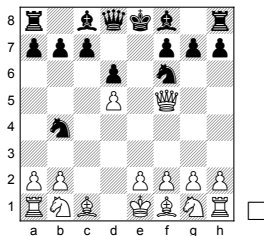
Εκτίμηση θέσεων - σκορ θέσης

- Η αξιολόγηση είναι ένας αριθμός, το **σκορ** της θέσης
- Ο αριθμός δείχνει πόσο καλύτερη είναι η κατάσταση του παίχτη (ή του υπολογιστή) από αυτή του αντιπάλου.
  - Αν το σκορ είναι **θετικό** τότε η σκακιέρα είναι καλύτερη για "εμάς" (υπολογιστή ή άνθρωπο)
  - Αν το σκορ είναι **αρνητικό** τότε η σκακιέρα είναι καλύτερη για τον αντίπαλο (υπολογιστή ή άνθρωπο) .
  - Αν το σκορ είναι **μηδέν** τότε η σκακιέρα είναι ισοδύναμη.
- Όσο καλύτερο είναι ένα σκορ για μας, τόσο χειρότερο είναι για τον αντίπαλο
- Το σκορ εξαρτάται από την τοποθέτηση των κομματιών στη σκακιέρα
- Το σκορ **ΔΕΝ** εξαρτάται από τις κινήσεις, προηγούμενες ή επόμενες.

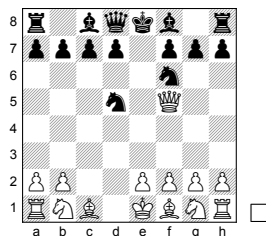
Παραδείγματα θέσεων και αντίστοιχων σκορ

Σκορ: 0

Σκορ: +2 (για τα
μαύρα)

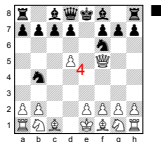
Σκορ: +3 (για τα
μαύρα)

Ανάλυση του παιχνιδιού

- Η επιλογή της επόμενης θέσης γίνεται με την ανάλυση του παιχνιδιού για ένα συγκεκριμένο **αριθμό κινήσεων**.
- Η ανάλυση βασίζεται στο ότι κάθε παίχτης θα κάνει την καλύτερη **για τον ίδιο** κίνηση.
- Η επιλογή της επόμενης κίνησης γίνεται με τον υπολογισμό της **αξίας** της θέσης.
- Η **αξία** μιας θέσης εξαρτάται από τις επόμενες θέσεις και μάλιστα από ... την αξία των επόμενων θέσεων.

Σκορ και αξία μιας θέσης

- Αν παίζει ο υπολογιστής η αξία της θέσης είναι η μεγαλύτερη από τις αξίες των επόμενων θέσεων
- Αν παίζει ο αντίπαλος, η αξία μιας θέσης είναι η μικρότερη από τις αξίες των επόμενων θέσεων (γιατί;)
- Αν η ανάλυση τελειώσει, η αξία μιας θέσης είναι ... το σκορ της θέσης.

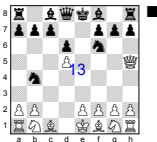
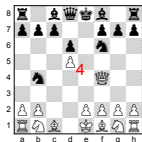
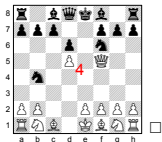

Ο υπολογιστής παίζει με τα μαύρα.

Σκορ και αξία μιας θέσης

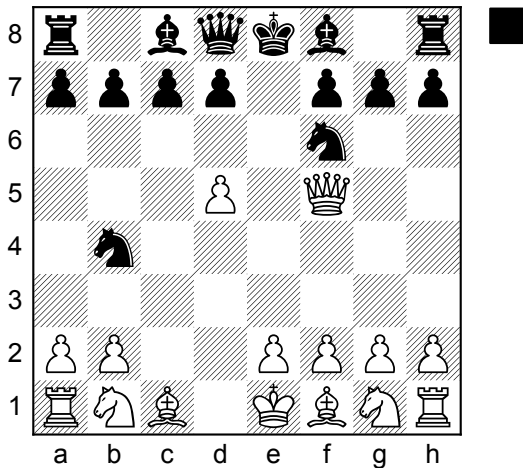
- Αν παίζει ο υπολογιστής η αξία της θέσης είναι η **μεγαλύτερη** από τις αξίες των επόμενων θέσεων
- Αν παίζει ο αντίπαλος, η αξία μιας θέσης είναι η **μικρότερη** από τις αξίες των επόμενων θέσεων (γιατί;)
- Αν η ανάλυση τελειώσει, η αξία μιας θέσης είναι ... το σκορ της θέσης.

Ο υπολογιστής παίζει με τα μαύρα.

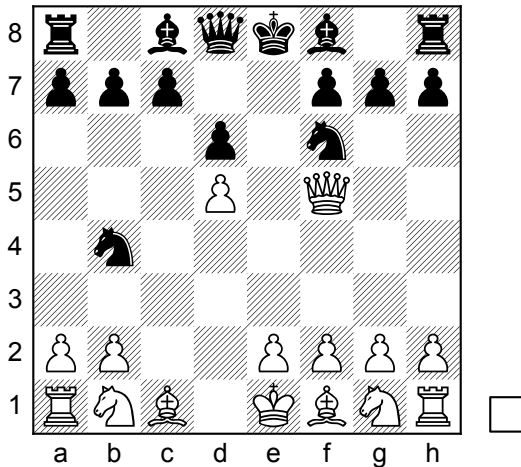
Απόσπασμα παρτίδας με τον υπολογιστή

Με τα μαύρα παίζει ο υπολογιστής (GNU Chess 5.08)

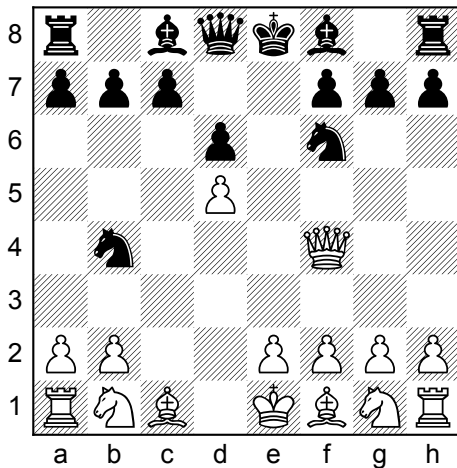
Παράδειγμα

6...d6

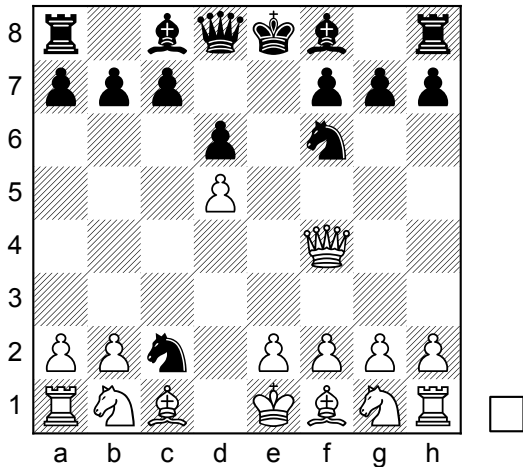
Παράδειγμα

7 ♔f4

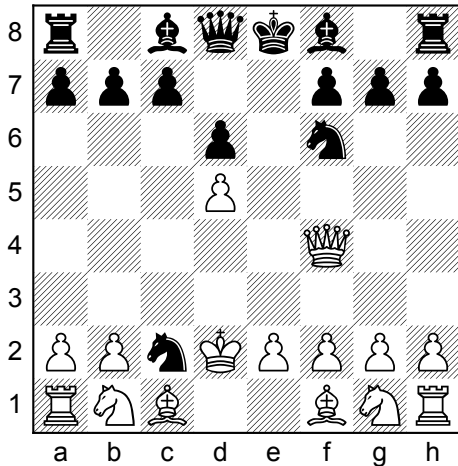
Παράδειγμα

7...♞c2+

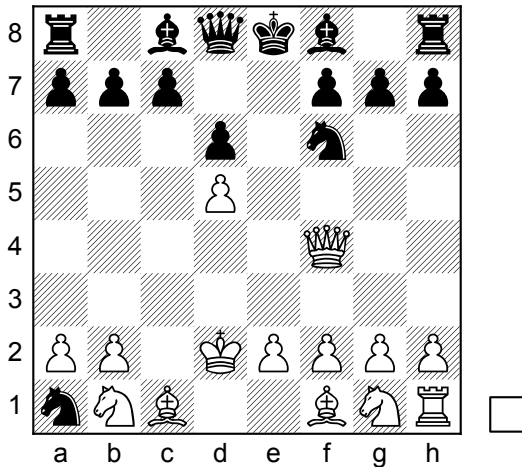
Παράδειγμα

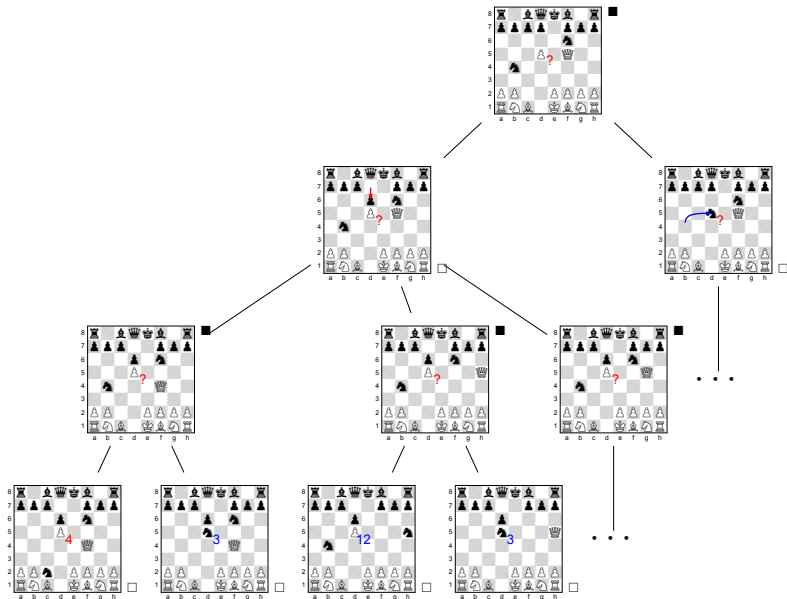
8 ♔d2

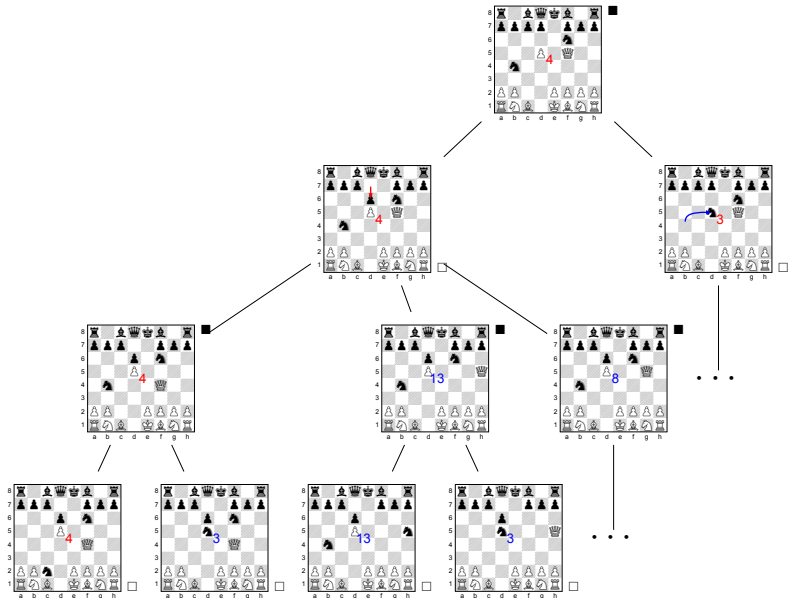
Παράδειγμα

8...♞x♘a1

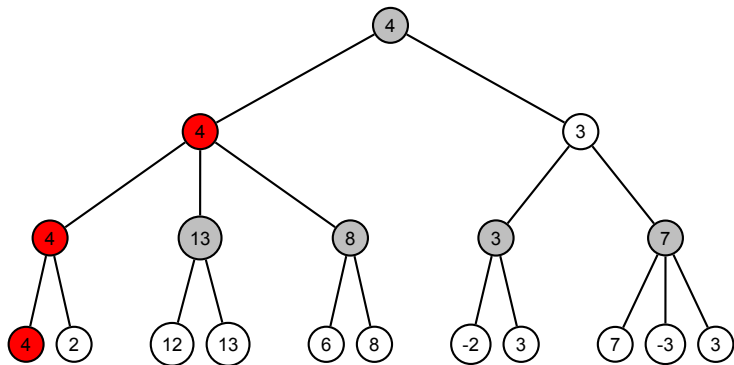

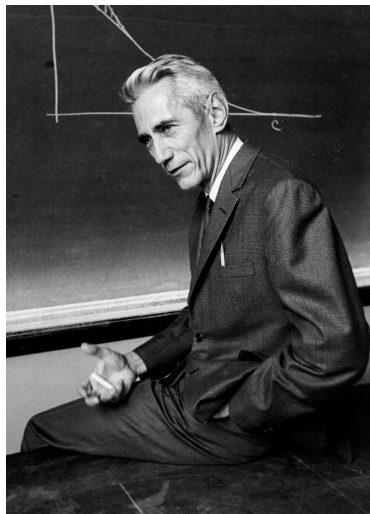

Αφηρημένη μορφή του δένδρου

Διαδικασία ανάλυσης minimax

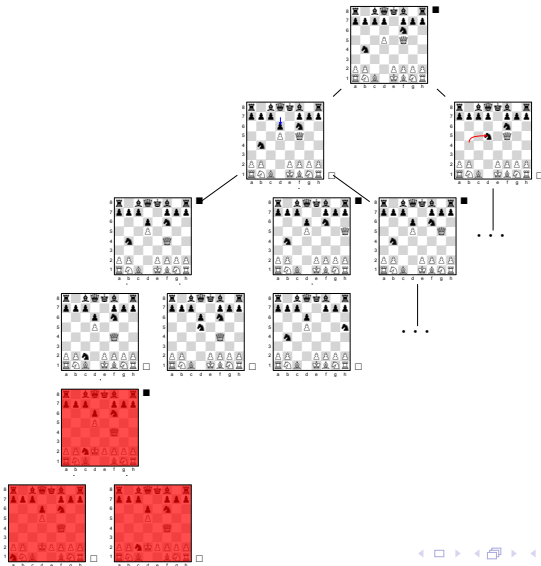
- Η παραπάνω διαδικασία εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στο σκάκι από τον Claude Shannon γύρω στο 1950.
- Αποτελεί τη βάση **όλων** σχεδόν των υπολογιστικών μηχανών σκακιού
- Όσο **μεγαλύτερο** είναι το βάθος της ανάλυσης, τόσο **ισχυρότερος** παίχτης είναι ο υπολογιστής
- Το πρόβλημα είναι ότι και πάλι απαιτείται ο έλεγχος ενός μεγάλου αριθμού κινήσεων, καθώς το βάθος της ανάλυσης μεγαλώνει.

Κινήσεις με ενδιαφέρον

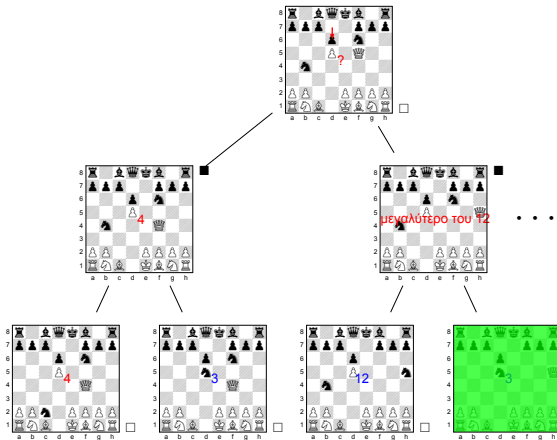
- Η παραπάνω ανάλυση πραγματοποιείται για **συγκεκριμένο** αριθμό κινήσεων.
- Σε κάποιες **ενδιαφέρουσες περιπτώσεις**, η ανάλυση των κινήσεων συνεχίζεται από τον υπολογιστή μέχρι να βρεθεί πάλι σε μια **"ήσυχη"** ή **"κανονική"** κατάσταση.
- Η τεχνική αυτή λέγεται **"ήσυχη"** αναζήτηση.

Το δένδρο κατά την αρχική αναζήτηση

Κλάδεμα του δένδρου αναζήτησης

Ο υπολογιστής παίζει με τα μαύρα.

Πίνακες για φινάλε

Move	Value
Kc6	Win in 5
Qa6+	Win in 5
Qc6+	Win in 8
Qg6	Win in 8
Qa5+	Win in 8
Qc5	Win in 9
Ke5	Win in 10
Kd4	Win in 10
Qg1	Win in 10
Ke6	Win in 11
Qf2	Win in 13
Ke4	Win in 14
Qd4	Win in 16
Kc5	Draw
Qxb5	Draw
Qe6	Lose in 28
Qf6	Lose in 15
Oh6	Lose in 15

White to move
 Black to move

- Οι παραπάνω μέθοδοι **δεν** δουλεύουν καλά στο φινάλε μιας παρτίδας
- Τα προγράμματα περιέχουν έναν **πίνακα φινάλε** με ανάλυση την όλων των κινήσεων που οδηγούν σε νίκη
- Οι πίνακες αυτοί παράγονται **αυτόματα** ξεκινώντας από τη θέση νίκης ή ισοπαλίας και **πηγαίνοντας προς τα πίσω**.
- Η ανάλυση συνεχίζεται μέχρι τις θέσεις με λιγότερα από 7 κομμάτια.

Παράλληλη ανάλυση του δένδρου

- Η ανάλυση στο μέσο της παρτίδας γίνεται με την διάσχιση από τον υπολογιστή των θέσεων στο δένδρο.
- Η ανάλυση μπορεί να επιταχυνθεί αν διαφορετικές μονάδες επεξεργασίας αναλύουν **ταυτόχρονα** διαφορετικά κλαδιά του δένδρου.
- Σε αυτή την περίπτωση η αναζήτηση λέγεται **παράλληλη**.

Deep Blue

Πώς κατάφερε ο Deep Blue να νικήσει τον παγκόσμιο πρωταθλητή;

Deep Blue

Πώς κατάφερε ο Deep Blue να νικήσει τον παγκόσμιο πρωταθλητή;

- Κατάλληλη χρήση πολλών επεξεργαστών (παραλληλία).
- Πολύ γρήγορη εύρεση του σκορ θέσεων.
  - Η εύρεση του σκορ για μια θέση γίνεται με χρήση **υλικού**, δηλ. κατάλληλου μικροεπεξεργαστή (chip) και όχι **λογισμικού**.
- Έξυπνη αξιοποίηση του βιβλίου ανοιγμάτων.
- Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, υπάρχει δυνατότητα αναζήτησης σε βάθος 6 κινήσεων τουλάχιστον.